

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартална 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

III. рік. Ч. 44.

Відень, 25 червня 1916.

Ч. 104

Український фронт.

Мало що не від української етнографічної границі з Румунами на полудне від Сучави аж поза Припеть на півночі на просторі трохи не півтисячки кілометрів гальмують армії центральних держав московську навалу, яка, не оглядаючи ся на ніякі жертви, завзяла ся посунути межі царської держави на захід. І сей фронт, де кипить тепер одна з найбільших битв у всесвітній історії, — се український фронт. І український він не тільки тим, що знаходить ся на українській землі, але й тим, що ціло російській офензиві безумовно прилученне решти українських земель до держави, де девять десятих українського народу «мовчить», «бо благоденствує», щоб так само «замовчала» й «заблагоденствувала» остання десята часть української нації.

І смішним було-б загальне пояснюванне цілей теперішньої російської офензиві, якби воно не вказувало, що ще сьогодні австро-угорська й німецька преса так слабо, так мало орієнтуєть ся, що грозить центральним державам зі сходу. Бо якже можна пояснювати російську офензиву бажанням Росії прийти в поміч Італійцям чи Французам під Верденом, ту офензиву, розміри якої вказують, що широкі приготування пороблено до неї надовго перед тим, заки прийшло до німецького напору на Верден? І веселі такі пояснювання, як веселим мусить признати сьогодні кождий запевнення одного з найбільших віденських денників саме перед початком офензиві, що російська офензива вже не можлива.

Які цілі російської офензиві, признаєть ся до того досить щиро російська преса, навіть воєнні звідомлення російського генерального штабу. В однім з останніх виразно стоїть, що армія Брусілова йде на Львів. А ми додамо, що хоче йти на Львів тому, щоб центральним державам загородити дорогу на Київ. Указує на те вже місце на Волині, в яким хотіла царська армія переломити український фронт, а саме трикутник волинських твердинь, ціло якого перегородити найкоротшу дорогу до Києва. Признаєть ся також російська преса, чому в другім місці, на бесарабській границі наперли ся Москалі переломити український фронт. «Новый Экономистъ» відериває тайну того. Росія побоювала ся, що Німеччина зробить офензи-

ву в напрямі Чорного моря, щоб заволодіти тамошніми пристанями, й постановила випередити Німеччину.

Недовірливих голосів небагато було. Й варто пригадати сьогодні, що тоді писав у дуже поважнім тижневнику «Deutsche Politik» (Німецька Політика) Арель Шмідт у статі п. з. «Дарданелі чи Перський залив?» (Dardanellen oder Persischer Golf?) Між иншим стояло тут: «Не треба забувати, що як географічна будова Росії, кряжем котрої є Дніпро, так і її економічний розвиток пруть її до виходу на Середземне море. Сила розмаху сього бажання тому така велика, що релігійні потреби дуже тісно звязані тут з великодержавними бажаннями й історичними претенсіями. Таких тисячолітніх цілей не можна усунути одним почерком пера, коли пропонуєть ся перенести пункт тяжкості російського розвитку дальше на Схід. Коли навіть лишити на боці великодержавні міркування, котрі досі, що правда, стояли на першім місці, то не можна заперечити факту, що теперішнє російське економічне життя сконцентроване в європейській Росії й тут пересуваєть ся з десятиліття на десятиліття щораз більше на полудне. Не зважаючи на швидкий розвиток Сибірі, ще довгий, довгий час буде й зостанеть ся

Україна російським шпихліром збіжа, руди й вугля. Бо-ж тих дібр не можна навіть при найбільше розвиненій залізничній системі вивозити через Перський залив. Довгий і дорожший перевіз залізницею зробив би настільки дорожшими ті масові продукти, що вони не могли-б видержати успішної конкуренції на світовім ринку. До того Росією, яка мала-б вихід через Перський залив, не можна-б було правити з Петербурга, але хиба з Ташкенту або якогось іншого східного осередка. Зрештою, коли Росія навіть усадила ся-б над Перським заливом, її туга до Середземного моря лишила ся-б незмінною, бо така велика держава, як Росія, що сягає від Ледового до Чорного моря, від Балтійського моря до Тихого океану, не може творити жадного одноцільного економічного тіла, навпаки лишаєть ся, не зважаючи на всю централізацію, великою скількістю економічних областей. Усе те багатство сирових продуктів, котрі ще довго, довго будуть складати ся на вивіз Росії, просто не зносять таких дов-

гих перевозів залізницею, як з Москви до Владивостока або з Одеси до Петербурга. Бо-ж, хоч існує сибірська залізниця, майже всі масові продукти перевозить добровільна фльота до Владивостока довкруги цілої Азії. Також і інші товари з Кавказу пересилаєть ся до північної Росії не залізницею, але довкруги Європи до Риги й Петербурга».

Так міркування з приводу теперішнього українського фронту ведуть нас на шлях, як унеможливити на будуче російську навалу на західну Европу. Голову відтяти змієви — ось одинокий лік на московську грозу для Європи. Чорне море се українське море й тільки незалежна українська держава забезпечить користання з нього Європі, в першій мірі Балканови й центральним державам. Доки Росія має Україну, а разом з нею Чорне море, поти нема й не буде для Європи спокою від Росії.

Чи досі замало ще переконали ся про те центральні держави?

Фінляндське питання.

II.

В попередньому розділі ми звернули увагу на ролі політичного чинника російсько-шведського антагонізму в історії національного відродження фінського народу. Приступаючи тут до викладу сього останнього, мусимо навести насамперед декілька фактів, які добре характеризують експансивні наміри Росії щодо Фінляндії вже навіть за допетрівських часів.

Російське правительство вельми охоче піддержувало політичний сепаратизм Фінляндії. З сею метою московський володар Іван III признав їй (в 1581 р.) титул „великого князівства“, чим бажав підчеркнути політичну окремішність сеї країни. Ще цікавішим під сим оглядом є напр. маніфест російської цариці Єлисавети фінському народови, виданий у 1742 р., в якому пропонуєть ся Фінам заложенне самостійної фінської держави, розумієть ся, під протекторатом Росії. „Таким робом Фінляндія, говорить ся в згаданому маніфесті, — коли матиме власні закони й уряд, станеть ся межею поміж російською та шведською територією.“

Особливо-ж від часів Петра Великого, коли Росія відірвала від Швеції пограничний шматок Фінляндії, так звану

стару Фінляндію (gamla Finland), себто теперішню виборзьку губернію, — з російського боку зроблено чимало спроб у напрямі зміцнення фінляндського сепаратизму та власного політичного впливу в „країні тисячі озер“.

Ся царська робота мала подекуди вплив на ферментацію національної думки серед Фінів. Одначе з того зовсім не слідує, що Росія викликала або витворила новочасний національний фінський рух. Фінське національне відродженне є фактом цілком аналогічним до національного пробудження (у сьому таки часі) інших неісторичних європейських народів; його викликали й обумовили однакові причини, про які ми вже говорили в попереднім розділі.

Отже відокремленне Фінляндії від Швеції було чисто зверхньою появою, котра уможливила інтенсивнішу зовнішню реалізацію фінських національних прямуювань, бо прилученне Фінляндії до Росії, розумієть ся, значно ослабило шведські впливи на фінський народ. У Фінляндії, правда, лишило ся шведське населенне (котре ще й нині творить коло 13% усеї людности сеї країни), одначе загалом Фінляндія стала країною з перевагою питомого фінського населення; від 1811 р., коли виборзька губернія,

себто стара Фінляндія, була злучена з новою, прилученою в 1809 р., стала ся північна „окраїна“ царської імперії під територіальним і етнографічним оглядом суцільним окремим організмом та індивідуальністю, а се так само не лишило ся без впливу на успішність розвитку й поступу самостійницького фінського національного руху.

Його батьком (Шведи прозвали первісно й іронічно сей рух фіноманією; українському читачеві при цьому певно пригадаєть ся незабута ще хлопоманія — польського походження) був Генрик Гаврило Портан (1739—1804), каміньяр новочасної фінської історіографії, невтомний дослідник фінської народної літератури, а насамперед захоплений плекатель фінської мови, котра його заслугами чимало виросла ся.

Портан був професором в абоськім університеті. Своїми викладами про фінську старовину, про красу фінської народної пісні, про своєрідність фінської мови він захоплював молодих своїх слухачів і багато з них позискав для своєї національної „манії“. Чимало з них стало згодом визначними робітниками на ниві національного фінського відродження.

Одним з головних вислідів науково-громадянської діяльності Портана було поглиблення національної свідомости й самопізнання серед фінської молоді. Саме в абоському університеті починає вона національно гуртувати ся. Один з її провідників, пізнійший визначний фінський національний діяч і вчений, доцент Арвідсон, вельми влучно схарактеризував її національне почуття сим афоризмом: „Ми перестали бути Шведами, Москалями ми не хочемо бути, будемо отже Фінами!“*

До чого прямували „фіномани“, яка була їх ідеологія? На се питання дає ясну відповідь їх заява, в котрій говорить ся: „Хочемо здобути Фінляндію для європейської культури, щоб збільшити рівночасно, як матеріальну, так і духову продуктивність країни. Силкуємо ся тому зробити народню мову літературною, щоденною мовою освічених людей, а таким чином і адміністрації.“**

Гаслом фіноманів було: культура, освіта, демократизм. Аби зрозуміти такий напрям фіноманського руху, треба собі уявити дуже сумне з національного боку тодішнє положення фінського народу, яке Снельман, один з найвизначніших будівничих фінського відродження, зажував у сих словах: „Столітня залежність довела до того, що в Фінляндії нема патріотизму. Поміж освіченою клясою та людом лежить безодня. Перша не чуває потреби піднести люда до себе, а в собі не має почуття власної гідности... Правда, від шведських часів і в нас витворило ся щось у роді духової аристократії, яка зберігає старі традиції, але ся аристократія сутобюрократична; вона не має коріння в народі. Ми Фіни малочисленні, отже мусимо доповнити нашу чисельну кволість широким розповсюдженням освіти.“***

Молода фінська інтелігенція, що народжувала ся, мусіла починати свою працю, мовляв, — ab ovo. Вона мусіла насамперед скинути з себе шведський прибраний одяг, аби віднайти своє власне національне обличчя.

* Проф. А. Ігельстром. Фінляндія (в російськ. збірнику: *Форми національного движенья въ современныхъ государствахъ*, Петербургъ, 1910), стор. 630.

** Див: А. Meurman: *Om vara partiförhållanden* (Про наші партійні відносини). Цитовано в книжці В. Noskowsk-ogo: *Finlandja*, стор. 137.

*** А. Ігельстром, стор. 633.

Перші фінські національні діячі робили се майже дослівно. Багато з них переложили свої шведські назвища на фінську мову. Напр. відомий фінський історик Коскінен, властиве назвище котрого було Форсман, або перший оригінальний фінський драматичний письменник А. Ківі, фактичне назвище котрого було Стенвал.*

Нова фінська інтелігенція мусіла потім добре уважати, щоб замість скинутого шведського убрання Росія не одягла насильно фінський народ у московський сїряк.

Отже таким чином у першій чверті XIX ст. фінська національна думка захопила деякі верстви фінської інтелігенції (особливо наймолодшу), яка передтим була зовсім пошведчила ся. Зрозуміло, що проти сих перших ластівок фінського національного пробудження рішучо виступили оборонці старого „стану посідання“, так зв. „шведомани“ (suewman), котрі доказували культурну низшість фінського народу, його абсолютну нездібність до самоетійного культурного розвитку, а зате вихвалювали вищість власної культури, її громадянське управління у Фінляндії тощо.

На їх думку — „нешведська Фінляндія буде країною без європейських симпатій... Фінська, а нешведська Фінляндія є такимже абсурдом як неєвропейська Франція або Англія“. Добре знайома стара, хоч і рівночасно вічно нова колісанка, якою історичні народи хочуть знову приспати своїх неісторичних сусідів, котрі пробуджують ся до нового життя.

Чи-ж Німці не кепкували з чеських культурно-національних прямувань, чи-ж прибалтійські їх земляки не заперечують культурного розвитку та поступу Лотишів або Естонців; чи-ж Поляки ще й тепер не дивлять ся з гори на культурну еманципацію галицьких Українців; чи-ж пересічний російський інтелігент не реагує на „хахлацькі“ національно-культурні домагання „іроничнимъ пожиманіємъ плечей“ (іронічним здвигненням плечей); чи-ж Англія не задавлює кельтського відродження; чи-ж Франція не всіхаєть ся, ніби потураючи, на заходи коло літературного відродження Провансальців; чи-ж... Треба-б було перейти етнографічну карту не лиш усеї Європи, але й інших частей світа, де саме пробуджують ся та визволюють ся зпід впливу білих — барвні раси, на думку Європейців а priori низші та нездібні до ніякої культури, щоб вичерпати всі можливі отєї чи-ж!

До обридження доводило ся чути се та ще довго вони будуть лунати. А саме доти, доки триватиме могутній процес національного ренесансу, т. зв. меншевартних народів і рас, доки в міжнародніх відносинах не запанують справжні демократичні засади; доки у відношенню поміж історичними й неісторичними народами, білою та барвними расами не усунеть ся дотеперішнього національного феудалізму, доки словом ієтнуватиме національне поневолення в якій будь формі!

Фінсько-шведський антагонізм, не зважаючи на те, що Шведи рішили наразі „воювати з фінським націоналізмом такимже самим націоналізмом, але шведським“, проявляв ся загалом у значно культурнійшій формі, ніж як се ми бачимо в інших аналогічних національних суперечках, головною причиною чого є психічна вдача сих скандинавських народів, уміркованість їх характерів і значна доза взаємної толеранції.

* Фінське kiwi — камінь — шведському Sten.

Колиб зрештою фінські Шведи навіть і мали найбільшу охоту загальмувати поступ фінського руху, не могли-б збити того, бо він у першій стадії свого розвитку, як ми се вже зазначили вище, був під очевидним захистом російського уряду, дуже ворожо настроєного супроти Шведів.

Вельми цікавим є психологічний бік сеї у своїм роді протекційної політики царизму супроти Фінляндії. Добре його розяснення знаходимо в однім рапорті з 1856 р. російського намісника в Фінляндії, гр. Берга, в яким він ось як висловився про прямування до національного відродження фінського народу: „Що торкається ся майбутности, яку віщує д. Снельман фінському народови, між нами кажучи, я не вірю сим пророкуванням. На мою думку се племя не є призначене до того, щоб відограти визначну ролю серед культурних народів Європи. Навпаки для нас воно мусить бути знаряддем остаточного визволення Фінляндії з шведських впливів. До того мусимо прямувати. Фінському народови треба дати добре моральне виховання та господарську освіту. Потому можемо плекати народню поезію. Загалом треба зясувати Фінам, що наш уряд є ліпший і корисніший ніж шведський. А щодо інших фіноманських мрій, котрі збочують від сеї програми, вони видають ся мені баньками на воді.“*

Тепер можна зрозуміти, чому гр. Берг казав, що „колиб фіномав'ї не було, то треба-б було її вигадати“.

* W. Studnicki. Finlandja. Sprawa finlandzka. Краків, 1910. ст. 162-163.

Цікаво, що зовсім аналогічне становище зайняв російський уряд супроти лотиського й естонського руху в надбалтійським краю, а саме з метою обмеження в ньому політичної гегемонії Німців. Прибалтійський генерал-губернатор кн. Шаховской, котрий а la Берг кокетував з естонським національним рухом, у листі до Саблера висловлюється про його будучину таким робом: „Нема найменшої причини побоювати ся, що вони (себто Естонці) можуть витворити самостійний естонський народ. Сього не буде та не може бути. Жадних даних нема для сього в минулості Естонців. Вони не мають жадної історії, жадної власної літератури. Вони вживають навіть німецької азбуки для написання своїх думок у

Бергови вдало ся пересвідчити петербурзьке правительство про абсолютну нешкідливість для Росії фінського національного руху. Олександр II навіть наказав йому видавати для фінського люду господарсько-просвітну часопись з русо-фільською політичною тенденцією. Одначе її швидко здемаковано й вона потім занепаля.

Цікаво, що провідники фіноманізму відразу добре зорієнтували ся щодо справжніх замірів царського правительства, про що вимовно свідчать отсі слова Снельмана: „На горі (себто у вищих російських урядових кругах) толерують ще фіноманів. Причиною сеї толеранції є політичні комбінації. Одначе політика часто помиляється в своїх обрахунках. Вони припускають пробудження національної самосвідомости, бо гадають, що потім їм удасть ся використати її по власній волі. Але історія подає нам все-таки зовсім протилежні приклади.“

І в фінляндським і естонським випадку новітня історія, так сказати-б, цілком не признала плянів царату. Вона признала рацію Снельманови, а не гр. Бергови та князеви Шаховському.

Ми трохи відхилили ся від основної теми сього розділу, присвятивши нашу увагу характеристикі „протекційної“ фіно-естонської політики царського правительства. На нашу думку варто було зупинити ся на вище наведених фактах, бо вони є цікавим знадібком до національної політики царизму, котрий і так серед ширшого загалу є досі майже невідомий.

Нині вертаємо ся знову до історії фінського національного відродження.

Н. В.

рідній мові. Всі їх спомини звязані з німецьким батою, котрий досі та ще й тепер перешкоджує повному їх зілланню з Росією, як се стало ся з Зирянами, Мордвою, Чувашиами, Черемісами й іншими спорідненими їм племенами.“ (Пор. Матеріалы для історії недавнього прошлого Прибалтійської окраины (1885—94). Изъ архива князя Шаховского. I—III, стор. 1909—1910).

„Хахлам“ і „тоже-Малоросам“.

Хто ви? Чий сини? Яких батьків ви діти?
Хто вас привчив любовько так ходити в ярмі?
Хто розучив вас волю батьківську любити?
Хто байстрюками вас пустив блукати по світі?
Чому такі плохенькі ви, мухі й німі?
Де викохались ви, такі товстошкурі,
Що словом не проймеш вас, — тільки батою?
Де взяв ся смак сей — свинями лежать в балорі?
І звідки підлий рабський дух у вас в натурі
І сей терпець, що так рівняє вас з волом?
Розумні ви, нівроку, тутечки задати,
Як треба прошки з своїх братів лупити,
Або тепленьке місце й ласку здобувати
І пальцем в чоботі на ворога кивати
Та спокійненько коло жіночки пожити! . . .
Тай хистом, видко, Бог вас не обидив
І розумом обдарував таки метким,
Бо збаинете, який прибуток звідки виїде,
Та добре знаєте, що панська ласка прийде,
Як „языком“ идуватимете „простим“ . . . !
Пнетесь в чини, у гору, швидше „вийти в море“,
Щоб одяти ярмо такимже, як самі,
А після вас нехай потоп хоч буде, —
— Вам байдуже, на вас чей сала не убуде,
А „дурнів“ тих „ідейних“ — стане на землі . . .

Людці!! „Колодою тилою“ ви лежали,
Коли народ ваш став із мертвих воскресать! . . .
І хоч ви тисячі книжок перечитали,
Та серце ваше спить, бо вам позакадало
І ви зостались у своїм бані лежатъ!
Навколо грім, що день режуть страшні гармати
І в бурі світовій, в пекельнім сім оні
Ідуть сини Вкраїни, щоб до бою стати,
Здобути волю, чи лягти навіки спати,
Щоб мертвим снилась воля уві сні! . . .
А ви — не чуєте, погмухли, поніміли?! . . .
Ви тремтите за щастє у своїм бані?
Ви як Пилат в страшну хвилу руку зміли
І кровю братньою „святий спокій“ кинули
І як жаби — на самому ховались дні! . . .
Яких же треба ще вам бурь, страхіть і грому?
Яких пожарів ще, кривавих рік і змар?
Яких вам треба сліз, проклять і стону,
Щоб встали ви разом з народом в оборону
Своїй честі і козацьких давніх прав?? . . .
Та ні! Ви роджені на світ сей хробакамі!
І доля ваша тільки гнити і лежатъ,
Бо ви не знаєте, що значить бути орлами,
Боротись з бурями і грати ся з громами
І пісно волі в небі яснім заспівать!

З поезій у. с. с. Юри Шкрумеляка.

Гомін Чорногори.

I.

Закувала зозуленька,
Сіла на ліщині,
Нема моєго миленького,
Десь на полонині.

Та не на тій полонині,
Де віви пасуться,
Але на тій полонині,
Де цїсарі бються...

Та не на тій полонині,
Де орли літають,
Але на тій полонині,
Де гармати грають.

* * *

Ой, чою-ж то моєго серця
Туронька береться? —
Відай з моєго миленького
Тепла кровця леться...

Ой, стану я на скалоні,
В доли подивлюся, —
Не видати миленького, —
Сльозами заллюся.

Ой, плачу я юдиноньку
Тай плачу я добу,
Там десь моєго миленького
Ховають до гробу...

Де ви, очі, де ви, брови,
Кучері чорненькі?
Вам мотилу висипають
Стрільці молоденькі...

Ой, піду я, подивлюся
У чистую воду,
Нема моєго миленького,
Нащо Бог дав вроду?..

II.

Ой, поїхав мій миленький
В неділеньку зрана.
— Бувай мені здоровенька,
Дівчино кохана!

— Годі тобі, Марусенько,
Гіркі слюзи лляти, —
Поїхало товариство, —
Ніколи чекати...

Поїхало товариство,
Тай я не барюся,
Впаде сніжок в полонині,
Назад повернуся...

Проминула зима й весна,
Тай вже кінець літа, —
Сохне в мене у коморі
Милого тримбіта...

Скажи мені, Черемоше,
Черемоше, брате,
Чи поверне ще мій любий —
В тримбіту зарати?

* * *

Із суботи на неділю
Сон мені приснився:
Десь до мене мій миленький
З чужини прибився...

Каже: „Бачиш, я прийшов,
Не журися, мила...“
... А тримбіта у коморі
Листячко пустила...

*

Покуси.

Ніч. Тихо. Сяють ясні зорі
В блакитах промінистих,
Хвилев вітер мов по морі
По травах золотистих.

І шепчуть лясно-тихо трави
І будять свого Бога;
— Чи бачиш, Творче, що за сильна
На нас іде трівога?

Чи чуєш бряк? Зі сходу там
Йде сімсот гострих кіс...
Кінець лукам — амінь травім,
Упадуть на покіс!

Чи чуєш подих смерти там?
Клепавсь вже коса...
Чах-чах, мах-мах, о, горе нам,
Не стане й стебельця!

* * *

Не плачте, трави, все дарма,
І не жалійте ревно,
Бо що живе і процвіта,
Те впасти мусить певно...

По вас, що вік свій процвіли,
Вози вже смертні їдуть,
А тут зійдуть нові квітки —
... Та й ті під коси підуть!...

У. С. С. Юра Шкрумеляк.

В подорожі.

З споминів полоненого Українця.

(Присвячую галицьким дівчатам-Українкам).

Нас було трьох. Ми їхали в напрямі Відень-Будапешт. На годину ми висіли на одній із наддунайських стацій, а потім знов увійшли до вагону. Вула вже пізня вечірня пора. Подорожних мало, в вагоні спокійно. Більшість людей була, як видно, знесилена довгою подорожю, вони сиділи та дрі-

мали; іноді під стук залізничних коліс прокидалися, на хвилю кудись машинально задивлювалися і скоро знову заплющували очі й опускали голови. Ще дехто з неохотою перекидався словами, інші очікували, аби скорше ветати... Біля вікна, сперши голову на руки, сиділа ще молода

дівчина й дивилась в зелений широкий простір. Глибока задума покривала її чоло. Але вчувши новоприбувших подорожних, вона хутко ніби зі сну прокинулася, встала й показала рукою на лавку, а сама відійшла в протилежний бік, де також сиділа дівчина. Ми прохали не турбуватись і, подякувавши за таку чемність, яка трапила ся нам перший раз у подорожі, посідали.

У відчинене вікно зараз же повіяло степом і обвіяло нас річною прохолодою. На засіяному зорями небі споза невеличких хмар випливав білолиций і відблиски його холодного проміння губили ся десь аж на широкому Дунаю, що звільна котив свої сиві хвилі, мерехтів і переливав ся як перли самоцвіту... Час від часу минали пароплави... Під впливом величньої стихії кожний із нас на хвильку забув ся й полинув думками у свій рідний край, пригадав свої широкі степи, лани, зелені гаї та й зачали на голос розмовляти.

Один оповідав за тихі полтавські хутори, за Ворекло, за славу Полтаву, чомусь натякнув за Гоголя, згадав за Мазепу та й замовк... Другий став розмальовувати великі слободи на Харківщині, згадав свою рідну повну садків і принади Пархомівку, вихвалював тамошніх дівчат та парубків за їх славні пісні, за веселу вдачу, а тоді думками полинув кудись далеко, аж на Січ, де витає дух слобідського козака отамана Сірка... А третій, глибоко зітхнувши, зачав розповідати за Білу Церкву, за могили, за Славутицю — Дніпро... Кожного тішила ся розмова, кожному в серці вона була мила...

Мимоволі бачили ми, як дівчата прислухались до нашої розмови, стежили за нею, ловили кожне слово, пильнували кождісінського руху, а в очах світилась і надія і невимовне бажання нам щось сказати, або щось запитати... Один із товаришів, гадаючи, що се були Словінки, з якими в подорожі він так цікавив ся порозумітись, запитав: — А як далеко їдете, дівчата? — „Вертаємо домів!“ якось ніби соромливо одночасно відповіли дівчата. — „То ви — Українки?!“ — захоплено промовив товариш, а я з радістю запитав: „Та звідки будете?“ — „З Коломиї, коли таку чували, а вертаємо з Прус, три роки там працювали!..“

При сих словах в очах заблиско щасте й надія і вони зачали нам розповідати — „які то гарні люде Німці, які в них славні порядки“, нарікали на галицьку темноту „де ще Жиди в руку цілують“, кожда хотіла як найбільше сказати і, прохаючи свою товаришку: „постривай, я оповім!“ — передавали нам все те, що вони за три роки бачили в чужому краю.

Се були селянські дівчата Катруся й Параня, перша трохи письменна, що відбули таку довгу еміграцію, навчили

ся німецької мови, приглянули ся до тамошніх порядків. — „О, які ми раді були, як учули рідну мову!“ — прогомніла Катруся. — І ми не менше раді, що нарешті здибали своїх людей — відповів товариш. А чи дістаєте ви вісти з дому? — запитав я. — „Дістаємо, Богу дякувать; три дні, як одержала я лист від мами. Зараз там трохи спокійніше, а раніше, як писали, що було, то й волоссе на голові дубом ставало... О, скільки вони перетерпіли від тих Москалів та козаків, о які вони злі та грубі люде!..“ — прогомніла Параня. — „О, колиб уже скорше прибути до хати, як я за всіма скучила, бо-ж три роки не бачили ся, а як хочеть ся робити на своїм полі!..“

Прийшла весна, занідло серце по рідній стороні, знялись у дорогу, три дні вже, як кинули Берлін, а Бог зна, чи доїдемо, чи не трапить ся лихо в дорозі... а що буде, як витратимо останній грейцарик, ох, що то буде!..“ — І в Катрусі показали ся на очах сльози.

Ми їх заспокоювали й упевняли, що їм боятись нічого, коли мають переїзд залізницею, а через два-три дні вони вже побачать свою Коломию!... А вони за втіху були такі раді. А ми аж тоді розповіли їм, що ми полонені російські-Українці й їдемо до таборів Австро-Угорщини, та сказали, до яких національно-культурних здобутків маємо прийти в недалекій будуччині.

О, які-ж вони були тоді здивовані, бо вони-ж лічили нас за своїх, — за галицьких студентів. Соромливо як діти на нас подивились, стиха проміж себе усміхнулись і зачали знов розмовляти, уже веселі, щасливі й раді!..

Але на великий жаль не прийшло ся нам довго тішитись бажаною розмовою, треба було знову висідати. Розлучали ся немов з рідними сестрами, а вони, прощаючи ся з нами, бажали нам усякого добра й плакали... Защеміло, тоді у мене серце, заболіла душа!... О, українська дівчино, скільки щирости заховуєт ся в твоїм серці!..

Довго я сидів на стації та міркував собі, як то економічна недоля вигнала людей згід рідних стріх і, як сказав наш поет Богдан Лепкий: — „пігнала далеко світами“, розкидаючи їх поза морями, океанами, по чужих землях, по чужих роботах, а в своєму краю панують чужинці!... Я знову пригадав дорогі слова: „занідло серце по рідній стороні“, „знялись у дорогу“. — Еге, знялись і полинули як ті пташки на весні за тисячі верстов, шукати рідного гнізда, а чи-ж долинуть, чи скоро спочинуть у рясному садочку, чи скоро будуть вязати снопи на „своєму полі“?... а лише, лише... і сльози мимоволі полили ся з очей!..

Ярема Галайда.

ШЕКСПІР.

(1564—1616).

В 300-літній роковини смерті.

Чи можна сказати, що ті три століття, котрі минають від його смерті, поглибили всі прірви того духа вповні, що ми вже так без решти обіймаємо зором нашої душі утлені виднокруги його штуки, як ось духовий світ великих французьких, італійських і німецьких клясиків? Здаєт ся іноді, що так, що Шекспір для нас — се вже тільки ряд театральних штук старшого, просто перестарілого типу, що легко вже нам добачити в них не тільки ті смішні помилки,

які дозрів Густаф Рімелін, але й такі, котрі модерний драматург проскрибував раз на все. І може саме з глибин модерного смаку, вишколеного на невимовно ніжних нюансах артистичного символізму, хотіло ся-б ще раз з Вольтером закинути Англійцєви варварство почування, думки й малювання. Скажемо собі з гординею, що наш новітній поет стоїть усе, а бодай повинен стояти — на вершинах одуховленої гуманности й що слід йому нас убагороднювати. Глумимо ся

з драм, в яких один герой паде за другим, бо не треба нам бачити страховищ життя, тільки дужі душі, які ті страховища перемагають і ще й нас учать, як їх перемогти. Авже найпаче ненавидимо драматизовані анекдоти, які представляють події, в котрих ніяк нам дошукати ся утаєної моралі життя. Розграють ся осторонь від наших громадянських середовищ десь на якімсь утопійнім острові і, коли ми стоїмо в боротьбі за найживучійші питання дня, — вони наче грають ся яркими хрусталими казки. А чим є Шекспір, як не одною великою, нечуваною казкою?

Так, неймовірною казкою про того старого дівка Ліра, що протягом декількох хвилин лишає себе своєї могутньої королівської влади, щоб незабаром за кару за свій казочний нерозум самотнім царським старцем скитати ся по диких пустинях навздогін з вітрами шаленого вихру. Або казкою про сю веронську аристократку Юлію, котра, правда, ще не має повних чотирнадцять літ, але протягом сорок вісьмох годин переживає всі раї і пекла казочно-могутньої любовної пристрасти й не жахаєть ся ради свого лобка дати себе живою похоронити та не страшно їй, побачивши мертвого Ромеа, вбити себе при понурім сьйві гробових смолоскинів. Або про хороброго мурина Отелла і його ангельську жінку Дездемону та по шайтаньки злючого Яга. Або про гордовитого вождя Макбета, котрому чарівниці звіщають, що він стане королем, і котрий наслідком казочно-таємної судьби окуплює свій престіл жорстокою розлиною кровю своїх суперників, якою і його невблагана жінка обагрує свої білі руки. Або казка про нечувано жадливого лихваря Шайлока, жидівська душа котрого домагаєть ся за довг кусника живого тіла того легкодушного християнина, який зміг його опукати. Або ся химерна казка про мелянхолійного принца Гамлета, що не в силі забити свого грішного вітчима Клявдія, казка, котру ми протягом трьох століть тільки порозуміли, а щойно протягом трьох дальших століть поглибимо до решти. І такі інші мотиви його тридцятивісьмох штук, тих тридцятивісьмох вселюдських не смертностей. А комедії Шекспіра — се вже без виїмки тільки казка. „Кінець моїм чарам“ — каже чародій Просперо при самім кінці останньої штуки Шекспіра „Бура“. І з казкою Шекспір залюбки порівнює ціле людське життя. Для його Річарда II життя є „нудне як байка, яку два рази оповідаєть ся дрімучій дитині“. А й грізний реаліст Макбет нарікає, що життя се „казка божевільного, в якій повно бурі й хаосу, а проте мало змислу“. І може тому, ізза казочного характеру Шекспірових мотивів, вдумливий філософ Америки — Ральф Вальдо Емерзен — каже при кінці свого глибокого слова про Шекспіра, що характер казки визначає й останні межі сього велетенського генія, що тим усім його чарівно гарно та вміло сотвореним картинам так само недостає одної великої провідної ідеї, як і казкам загалом.

Значило-б: недостає тут суцільного світогляду.

„... Бо всі видимі твори сього світа, думає Американець — мають не тільки своє зверхне природне призначінне, але вони є також символами їх ідей і наче мовчазним поясненнем людського життя. Та в Шекспіра вони є тільки красками для його образів. Його приковує до себе їх зверхня краса, не манить його одначе — як воно з огляду на велич того духа здавало ся-б — розсліджувати й пізнавати глибший етичний зміст тих символів та їх властиве значінне. Всі ті елементи, які служили йому на кожній його зазив, він ви-

користовував на те, щоб забавити людей. Він був артистом там, де розходило ся сотворити розривки для світа. А чи не виглядає те так, начеб хтось силою свого величезного знання заволодів всіми кометами або планетами з усіми їх місяцями й видер їх величнім небесам і, заповідаючи „чудесні штучні огні“, велів їм одного гулящого вечера яснити в світлі містових лямп? Чи ж сили природи та спромога їх розуміння не є щось більше ніж проста вулична серенада або дим з сигарки? Мимохіть пригадують ся тут могутні слова Корану: „Чи-ж тільки на жарти сотворені ті землі і все, що між ними?“ Тимто оскільки мова тільки про талант і силу духа, Шекспір — найбільший з людей. Але як що ми глибше станемо думати про життя та його істоту й усі його помічні засоби, — тоді що нам має сказати Шекспір? Яке є значінне життя? Воно ось представить ся нам у нього тільки Вечером трьох царів* або Сном літньої ночі або Зимовою казкою. А всякий інший образ у нього означає ні менш ні більш — тільки те саме“.

Як сказано, новітній читач, ненавидить драматизовані анекдоти, які малюють події, в котрих нам трудно дошукати ся утаєної моралі життя. Устами Емерзена промовив неначе той дух новітньої життєвої практики, який домагаєть ся від кожної прояви життя ясно зачеркнених цілей. І штуку зводить в одно з великим змаганням життя та й не дозволяє їй по королівськи дармувати, якби сказав Верлен. Під сям оглядом викликає поверховна лектура Шекспіра позірне, але дуже манливе вражінне, що всі з його великих наслідників в області драми перевищають, чи таки й притемнюють його ясною та багатою ідейністю, даючи тим глибокумні прообрази життя, коли він, сей пів-орієнтальний байкарь Європи, тільки здовільне й хаотичне його наслідування.

Ні Кальдерон, ні Корнейль, ні Расен, а потім ні Шіллер, ні Гете, а в модерній епосі ні Геббель, ні Ібзен не повторили-б за Річардом II, що життя се ось собі нудна дівтацька байка. Кальдерон стараєть ся послідовно представляти життя вдумливими статуями християнських ідей, а Расен і Корнейль учать нас на проявах життя, які почування в душі людини є і мають бути етично вищі. Шіллер видвигає ідеал людської досконалости, а Гете накликає, щоб перемагати неміч у собі. Геббель є вже тільки ідейним будівничим, для котрого всяка людина є філософічною проблемою, а Ібзен дає здраматизовану теорію новочасної етики. Одначе Шекспір варвар. Він не гадає дивити ся на пристрасти людини крізь призму якоїсь філософії, що вчить якогось „ти повинен, бо ти маєш обовязок такий і такий“. „Повісьте філософію! — кличе розбурханий пристрастю Ромео“. „Як що філософія не в силі сотворити мені Юлії, уневажнити присуду князя, перенести міста з одного місця на друге, вона нічого не варта“. А Гамлет, який один між усіми великими героями Шекспіра представлений як модерно освічена людина, зітхає з докором при кінці звісного монольогу: „Совість робить з нас усіх боягузів; хороблива блідість гадки нищить природну краску рішення і тому то замисли, повні сили й розмаху, збиті оглядами на совість з дороги, тратять імя чину“. Зате-ж Макбет чванить ся: „Мій гордий дух і мужеське серце — не знають, що то таке сумнів і тривога“. А на іншим місці: „Робити пляни? Ні. Робленне

* Наголовок одної комедії Шекспіра, більш-відомої під заголовком: „Мірка з а мрію“

плянів є доказом хиткої надії. Мені кажуть меч і рука: Так має бути!" З усіх наведених слів трудно не вичути моралі дужої руки, а бодай туги за нею. Так, певна річ, що Шекспір не дивить ся на життє зі становища якоїсь етичної доктрини. Певне, що якийсь вперед подуманий філософичний світогляд не путав йому гадок при ніякій трагедії, що в нього не було найменшого змислу для систематизації якихось поглядів. З того погляду Емерзен міг і може мати рацію, коли говорив про невиразну ідейність його драм як про їх слабу сторону. Але Емерзен — на мою

думку — саме тому глибоко помилив ся. Бо коли розуміти- мемо ідейність у драмі не як етичну доктрину, під ярмо котрої поетови вільно так насильно нагинати своїх героїв, як се робить Геббель, аби тільки обчислений з гори психологічний рахунок вийшов без решти, — але порозуміємо її як правило найглибшої конечности таких, а не інших учинків даної людини, — то саме Шекспір се один із найідейніших драматургів усіх часів.

Остан Грушай.

(Далі буде).

Січові Стрільці.¹

(Присвята Товаришам-Гуцулам Січовим Стрільцям).

Лише сонічко сийнуло² на найвищі верхи нашої Гуцульщини, як молоді легіні Гуцули з тертілками³ на плечах збігали си на село в Жабю. Веселі, горді, як рідко коли

Петро Шекерик-Доників.

я їх такими бачив, підходили до мене. Румені лица, спітніле чоло жвавих юнаків прохолоджував легенький чорногірський вітер.

Народу збирало си чимраз більше. Старі діди, молоді хлопці, жінки й дівчєта. З долини надходив нивеличкий

¹ Подаємо отсе оповідання в гуцульськїм говорі, як його записав д. Богдан Заклинський. Значуємо, що говор не зовсім видержаний.

² сийнуло = сийнуло, си = ся (перехід я в е, а в е і е).

³ клунок.

гурток молодеків співаючі, а фловрка¹ шебетала веселу мелодию гуцульської коломийки. Зпоза Глифи² висунула си велика табора людей. Чимраз підходили ближче. Здавало си, що се весільний похід гуцульських боврів до молодої. Миж ними весело гуділа скрипка і цимбали. Мені серце стискало си, а очі мокріли слозами утіхи, коли я видів сих свідомих молодців, як вони гордо, сміло і завзято ішли на війну з лютим ворогом — Москалем. Може не один з них вже й послідний раз вирядив си з дому... Хто-би не знав, то гадав би був, що це ше й другої днини в Жєбю храм по Богородици. І ніколи би не повірив, що се люди идут на війну. Сміхи, жєрти, веселі привитаня. Дівчєта обдаровували легінів чічками, еблуками, оріхами та сливками. Старі гостили колачами.

До мене приходили все свіжі легіні і зголошували ся до Січових Стрільців. Пояснював я їм, що се значить війна і щоби потім не нарікали, що їх си піддурило.

— Ми знаєм добре, що то є війна. Але нам би був навіки сором і ганьба в таку хвилю сидіти дома. За Україну бороти ся то нам не страшно, а мило. Маємо лишити си в московській ниволі, то краще загинути у боротьбі з ворогами, а всі мут казати, що ми бороли си і вміли станути за свої права. Раз мати родила, раз гинути. Хоч згину у боротьбі за Україну, то знаю, що це є геройська смерть, і Богу декуємо, що дочикали сеї хвилі. Бо нам в таку хвилю соромно би умирати за комином на печі як стара баба.

Так відповіли мені гуртом легіні.

Надійшли січові стрільці з других сєлів. Я уставив їх у ряд, відки ми рушили походом до громадського уряду, де чекали прилагоджені фіри для нас.

Коли все було упорядковане, посідали січові стрільці на фіри і тоді відбули ся прощальні промови.

Легінів-стрільців обсіпано цвітами, а не одна дівчина крадьки обтирала слози за любчіком.

— Не плачте, мамі, деді³ тай ви дівчєта, — кликали з возів весело стрільці, — бо стидно би нам було, щоби ви за нами голосили, коли ми ідем здобути волю України.

— Ні, ні, відповідали деді, мамі і дівчєта. Ми ни плачемо. Най вам Бог помагає ворога побідити, з неволі Україну визволити і в славі побіди знов до нас си вернути. Вже тоді на вільну Україну!

Не міг я си здержети, щоби не кочєли си слози лицем з зворушеної радости. Бо перед мною стоєв шо найгарнійший

¹ сопівка.

² Глифа = гора у Жабю.

³ дєдьо — тато.

цвіт нашої гуцульської молодіжки, котра виросла по глибоких изворах¹, високих кечірах², глухих сиглах³ нашої верховини. Годована буйною природою, плекана чистою водою, а виколисана полонинськими вітрами. На даний знак потреби боротьби за Україну, за свій нарід, виступила так свідомо і численно на кривавий бій з лютим тираном, що може завстидати неодних більше цивілізованих людей.

Немилим оком дивилися вороги українського народу та киринники на сю молоду і свідому силу. Показали юні легіні гуцульські, що не лиш вміють в лентах та в червоних перах ходити і слухати „бунтівницьких розказів“, але вміють також і свої груди виставити під неприємельські багнети і положити свої буйні, молодецькі голови в чесї потреби за свій нарід, за самостійну Україну.

Вони убрані зеленими смерічками, своровим листом і китицями, покотилися в горіше⁴ з січовими стрільцями до Ворохти. За мною гнали молоді хлопці і просили, щоби і їх прийняти, бо і вони хочуть за Україну воювати. І деді їх просили: прийміть їх. Вони хотіли іти, а ми їм не спираємо, бо се фayne⁵ діло воювати за свій нарід.

З великим трудом вдалося мені се їм вяснити, що малих хлопців там не приймуть і шкода труду. А хлопці злісно дивилися на мене і плакали з желью. Добре я їх розумів. Вони вже зі школи винесли любов до свого народу, а знали обширнійше із читальні та віча, бо їх всюди повно було. Але поради на се не було.

Сонечко підлізло високо на небо і горіло своїм огнем як добре вічко⁶ від полібічка⁷. Вітер играв си в листю дерев, ліс мумів. Вози з гуркотом летіли понад Черемошем, везучи

¹ глибока долина між горами, поросла лісом.

² гора.

³ гушавина в смерековім лісі.

⁴ під гору.

⁵ гарне.

⁶ віко, накривка.

⁷ бочка.

до бою молодечу гуцульську кров. При звуках скрипки співали стрільці:

Не пора, не пора Москалеви й Ляхови служити!

А слова пісні:

Бо пора се великая есть.
У завзятій, важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю і славу і честь,
Рідний краю, здобути тобі!

... довго, довго гомоніли по горах і знов си відбивали та помалу затихали.

Черемош клекогів і бистро гнав, габа⁸ габу посідаючи, щоби чімскорше дати знати братови Прутови, а з ним Чорному морю про радісну новину, що і Гуцульщина не лишила ся позаду, а стає в перших рядах до бою за самостійну Україну, що і тут Гуцули послухали слів батька Шевченка

Гей, вставайте, Гуцули, кайдани порвіте
І вражою злою кровю волю окропіте!

Довго ще за нами махали кресанями і хустинками, вирижеючи, аж ми в закрутах дороги їм зникли з очей.

Цілою дорогою нас щиро витали Гуцули і кликали: помагай, Боже, на добре і велике діло! Та шобесте скоро знищили Москаля і вернули ся домів!

На ворохтенській границі ми почули вже гарматні стріли з околиці коло Галича. По дорозі багато ще до нас пристало охочих. Неодні ішли з роботи. Метали тертілу⁹ і вертали ся з нами на війну.

У Ворохті на двірці гурток української інтелігенції нас щиро привитав і приняв. О 9 годині вечером попрощався я з товаришами січовими стрільцями, яких повезла залізниця до Станіслава при звуках имну „Ще не вмерла Україна“. А я темною пізною ночью вернувся у Жебе, а другої днини пішов на другі села збирати охочих воювати за свій нарід, його свободу і права.

Петро Шекерик-Доників.

⁸ філя.

⁹ тягар.

Вісти.

✗ **Кияне з приводу смерти І. Франка.** Київський „Український Клуб“ присвятив дня 4 червня надзвичайне зібрання пам'яті Івана Франка. Вислано телеграми з висловом спочування українським організаціям і своякам поета, котрі проживають у Росії, вислано також телеграму харківському університетови, почесним доктором (honoris causa) котрого був Франко. В Києві — як пише кореспондент „Русск-их Вѣдомостей“ — проживає дочка Покійника Анна й інші його свояки, тільки-ж про останні місяці життя письменника у Львові не було вісток у Києві. Відомо було тільки, що по покиненню Львова російськими військами Франко зостав ся у Львові дуже важко недужий, в крайньому розстрою нервів.

З галерії російських „освободителів“. За недовгий час наїзду на Галичину покрила ся російська адміністрація довічним соромом, пославши на українську Галичину майже самих викидів з московського чиновництва, які допускали ся всяких надужитъ та злочинів. Осъ так від якогось часу стали напливати до військових властей жалоби на безправства начальника руху галицьких залізничних ліній М. Бойка. Остаточно начальникови російських південно-західних російських залізниць передали від себе заяву урядники галицьких залізничних ліній, закидуючи в ній, що Бойко забрав в свою кишеню належні їм гроші та що він допускав ся найріднійших надужитъ, будучи начальником галицьких залізничних ліній. Розуміть ся, що Бойко жив куди не відповідно

до свого стану, улаждуючи п'ятики по каварнях та інших веселих льокалях, де за ніч платив по 1000 до 1200 карбованців. В заяві подано ще й багато інших надужитъ. По одержанню жалоби від залізничників мусів начальник південно-західних залізниць розпорядити довірочне доходженне Бойкових подвигов, яке й виказало, що закинені йому провини здебільша правдиві. За сим послідувало вже і явне урядове доходженне і скиненне Бойка зі становища начальника галицьких залізниць. Є чутка, що незабаром переведеть ся загальну ревізію служби руху або й цілої управи галицьких доріг, в якій не можна дорахувати ся ні менше ні більше тільки 150 тисяч карбованців. Згадуючи на сім місці про Бойка, годі не зазначити, що він стояв на чолі націоналістичних чорносотенців південно-західних залізничних шляхів. На становищі начальника персоналу південно-західних залізниць стає начальник бесарабського відділу руху. Займав ся М. Бойко безупинною нагінкою на своїх політичних противників і на „іногородців“, а між ними в першій лінії на Українців, що за бувшого міністра залізниць Рухлова було найліпшою запорукою кар'єри.

Свято визволення в Стрию. Дня 1 червня 1916 р. святкувало місто Стрий великі роковини визволення від московського ярма. Рано відправлено панахиду на військовим цвинтарі, на котрій співав хор У. С. С. З цвинтаря рушив довжезний похід містом і задержав ся на площі біля латинського костеля, де відкрито залізний лицарський щит. У часі вби-

вання цяхів у щит співав стрілецький хор у супроводі музики кантату: „Ой, застогнали ліси, долини...“ під диригентурою Остапа Нижанковського. Потім рушив ще раз похід головнішими вулицями міста. Перш усього передефілював похід перед щитом. Чоло походу творила чета У. С. Стрільців. На їх вид народ і військові, переважно пруські офіцери, витали Стрільців голосними окликами: „Слава!“ Потім ішли всі школи Стрия, „Січи“, „Соколи“, репрезентації громад, повіту і т. п. Свято мало чисто український характер.

Зазначити треба, що українська громада Стрия дуже щиро витала У. С. С. і дбала про них наче про рідних дітей. За се їм сердечна — стрілецька дяка!...

Андр. Бабюк.

Російські побоювання перед Румунією. „Утро Росії“ пише в статі під заг. „Румунська непевність“: „Хто може заручити, що Румунія зберігла в собі ще стільки здібности рухати ся самостійно, щоб не пійти разом з Німцями. Правда, провідники румунської опозиції, напр. Таке Йонеску, запевнюють нас, що Румунія проти нас не виступить, але все-ж ніхто до відповідного моменту не відкриває своїх карт, а слова нікого не можуть переконати, коли їм противлять ся діла.“

Російська господарка. „Р'єчь“ доносить, що на багатьох стаціях сибірських залізниць знищено майже 7 мільонів пудів мяса, яке цілком зіпсуло ся, бо його не вислано в свій час до центральної Росії.

З білгорайського повіту. В однім селі білгорайського повіту записало ся до школи 67 дітей, з того лиш 10-латників. Одначе, не зважаючи на те, заведено в школі польську мову. До того дозволив собі учитель на інновацію, що ображала національні почування батьків, а саме він велів дітям здоровити себе по польськи: „niech będzie pochwalony Jezus Chrystus“. Пішли батьки протестувати против інновації, казали, що се смішно та соромно, але се не помогло нічого. Історія повторяєть ся.

Перед новими насильствами в Фінляндії. В „Голосі Руси“ надруковано таку резолюцію петербурзького відділу Загально-російського національного Союзу:

„Вже два роки, як Росія провадить незвичайно тяжку, жорстоку, з небувалою втратою сил і жертв війну проти Німців. Мільони Росіян уже загинули або зробили ся каліками, нездібними до праці, а міжтим у цілком особливім, дивно виїмковім положенню знаходиться частина єдиної неподільної Росії, де не взяли жадної людини на війну, де нікого не забили й не ранили, де всі не лиш не руйнують ся, а навпаки збагачують ся на кошт війни, знижуючи вартість російського рубля та провадячи недозволену торгівлю з Німеччиною. Ся частина Росії зветь ся Фінляндією, має 3,241.000 населення. Фінляндці не люблять Росії, вони змагають до незалежности й державної самостійности, захвати сього не можна. Веі знають се — громадянство, преса народ, а ще ліпше правительство“. Далі говорить ся в резолюції про можливість, що Німці висядуть у Фінляндії, й робить ся такий висновок: „Коли ми припустимо хочби незначну можливість сього, треба поробити відповідні заходи, щоб Фінляндія була для нас нешкідливою, а для сього по-

трібно: 1. Покликати негайно Фінляндців на службу в російській армії відповідно до звичайних законів, 2. Виповнити ними ряди нашої армії й тим самим 3. Усунути всі небезпечні елементи з самої Фінляндії. Так говорить здоровий розум, історичний досвід і справедливість супроти корінного російського племені. Загальноросійський національний Союз перед лицем грізної небезпеки молить російське правительство зробити так“.

Чи є в Росії конституція? З нагоди десятилітнього ювілею Державної Думи Родзянко виголосив промову з короткою характеристикою діяльности Думи за 10 років. Його промову перервав в однім місці Марков II, крикнувши: „Ви милите ся, в Росії нема жадної конституції“.

В обороні Кіргізів. У Думі виступив Дзюбинський і заявив: Я гадаю, що тих способів, якими користувала ся переселенська управа до сього часу, відбираючи кіргізькі землі від їх корінних власників і передаючи їх чужим людям, на будуче не можна цілком допустити, — тому я буду рішучо голосувати проти асигнування кредиту на безладне відібранне кіргізьких земель.

З інвазії. Російський офіцер, свідомий Українець, оповідав про повстанне самостійної України таким алегоричним способом:

„Від полудня й заходу напливали на Росію великі, страшні, чорні хмари й покрили майже цілу Росію аж до Петербурга. З тих хмар спустили ся три орли: два менші, а третій великий, покритий золотими перами. Вони з початку кружляли понад просторими степами України, а потім почали між собою боротьбу: два менші орли з великим, золотим. Вони рубали ся завзято кльовами гейби сокирами, били ся крилами якби вітрилами. Два менші жваво та звинно підлітали до великого й так цілком його дзвобали то в голову, то в груди, що з нього посипали ся пера й потекла кров. Його голова була порубана, а золоті пера повиривані.“

І так золотий орел, хоч сильний і великий, та обдзобаний, обскубаний, спустив ся низше, а два менші орли підняли ся в гору й кружляли над ним, тріюмфуючи.

Нараз до сього золотого орла надлетіло велике стадо малих пташенят. Вони літали довкола нього, цвірінкали йому в очі, дзвобали з усіх сторін, обскубали до решти золоті пера, а вітер далеко розносив їх по широкім степу. Золотий орел не мав уже більше сили обороняти ся перед дрібними пташенятами і знеможений упав на степ недалеко бідної хати з обдертою стріхою, з повибиваними вікнами. Ще раз пробував золотий орел підлетіти вгору, але з тої напіврозваленної хати вийшов молодий український козак і пробив золотого орла довгою списою, а нараз з того орла вискочила гарна українська дівчина.

Е. Б.

Відзначення У. С. С. Міністерство війни висловило особним письмом четареві Дмитрови Катамасви, командантові Збірної Станиці У. С. С. у Відні, своє похвальне признание в імені найвищої служби за взірцеве сповнюванне служби в часі війни.

Цісарь дозволив прийняти й носити німецьку военну медаль хоробрости десятникови У. С. С. Омелянови Білинському.

Вісти з Росії.

Варшавська „Nowa Gazeta“ з 10 червня принесла цікаві інформації з поважного джерела про внутрішні відносини в Росії. Автор статі жив на Україні. В часі подорожі за границю переїхав її в декількох напрямках. Був у Києві, Одесі, Харкові й Москві. З Петербурга виїхав 26 квітня. Думаємо, що ці вістки будуть цікавити наших читачів, як з російської, так і австрійської України.

(Селянський стан. — Рільництво та промисл. — Ціли. — Людський матеріал. — Покликання 15 мільонів. — Недостача офіцерів. — „Війна прапорщиків“. — Генерали. — Настрої. — Дезерція й кари. — Виселенці).

Економічний стан Росії такий. Є дорожня (мясо в Петербурзі 70 коп. за фунт), але про голод нема на разі й

мови. Засоби збіжжя в Росії обраховують на два мільярди пудів. Багато жита, багато пшениці. Вівса нема й пуд сто-

їть 3 руб. Одначе величезна більшість сього збіжа є „мертвим засобом“ наслідком злої комунікації. В сім році лишило ся багато піль незасіяними. Найбільший процент засівів має Київщина, Поділля й часть Волині. Що торкаєть ся промислу, повстають нові фабрики тих виробів, котрі спроваджувано з Німеччини. Функціонує багато евакуованих фабрик (напр. „Рудзький“ у Катеринославі). Копальні вугля й металів працюють форсовно. З металів недостає нікелю, цинку, олова; їх привозять з Англії. Відчуваєть ся недостачу робочих рук, зокрема кваліфікованих. У ручнім промислі, особливо таким, який не працює для армії, недостача робітників ще більша. Ціни тканин усякого роду високі, а товару на ринку мало. У великій скількості вживаєть ся полонених до рільних і фабричних робіт; се дещо запобігає потребі робочих сил, але не усуває її.

Грошей в обороті багато, зарібки легкі; по великих містах у заможних кругах панує збиток, навіть марнотравність. Ціни поживи: хліб 10—12 коп., замість давніх 3 коп., мясо 60—70 коп., замість давніх 12 коп., солонина 70—80 коп., замість 18 коп., яйця 6—7 коп. штука, замість 1 коп., мука 25—30 руб. мішок, замість 10—11 руб. Ціни убрання: мужеські чоботи 35—50 руб. (довгі), гарнітур 120—150 руб., пальто 150—180 руб. Величезні ціни римарських і гарбарських виробів. Вугле ледво вистарчає. Комунікаційні відносини все ще фатальні. Залізничі вічно завалені товарами так, що оплатити ся возити товари кіньми навіть у таких місцевостях, де залізнична сіть досить розгалужена.

Людського матеріалу мала Росія великі засоби, хоч від початку війни вибрала вже з населення 15 мільонів муштин. Досі не покликано ще навіть 10% загалу населення від 18 до 42 літ. Загальне ополчення другої категорії побрано до року 34, першої категорії до 40 літ. Один річник дає 250.000 людей. Старших понад 42 роки не беруть. На фронті є: 2 мільони, на задах 2¹/₂ міль., в гарнізонах 2 міль., разом 6¹/₂ міль. У полоні 3¹/₂ міль., вбитих і калік 5 міль. Разом 15 міль.

В армії відчуваєть ся страшно недостачу офіцерів з вищою освітою. Публична опінія називає сю війну „війною прапорщиків“.

Навіть тих, що скінчили дві класи міської школи, приймають на офіцерські курси й вони одержують по декількох місяцях шаржу. З огляду на те Росіяне не можуть і не мають з кого творити вищих боєвих одиниць; що найвище формують нові полки; одначе вже не в силі обсадити докладно дивізій і корпусів. Саме військо стратило віру в свою боєву здібність. Мріє про те, щоб бодай удержати

теперішню границю. Про відбитте власними силами забраних територій ніхто в Росії поважно не думає. В часі весняної офензиви стратили Росіяне під Ригою два корпуси. Жаден з генералів не тішить ся популяристю. Навіть про Іванова, Рузького й Брусілова говорять відкрито, що се великі мірноти“. Замішанне й нехить до штабу ще побільшують безнастанні сварки межі провідниками, спори Куропаткіна з Радком Димитрієвим або Алексієвим.

Вислідом такого відношення народу до армії є вічні переполохи то в Петербурзі, то в Москві, то в Києві, котрі з бідою тільки здержуєть ся та придушуеть ся. Побоюють ся повстання в Фінляндії, котра залита військами; побоюють ся, що Швеція виповієть війну; побоюють ся нечаяного нападу Німців на Петербург, забрання Москви, нападу Австрійців на Київ, Румунів на Одесу. Не побоюють ся лише нападу на Катеринославі, хоч се одно відразу обезсилило-б Росію, бо 94% залізних фабрик, які працюють для війська, мають свій осідок саме в Катеринославі та звідси вже до донецьких копалень вугля незвичайно близько. Війна вже не опираєть ся на сподіваннях побіди, здобуттю нових територій, навіть не на конечній обороні меж, бо не вірять у неї навіть ті, котрі говорять про те. Правительство та праві партії бажають миру; за війною є кадети, октябристи, торговельно-промислові круги, трудовики та часть соціалістів (Плеханівці).

Про польський легіон Гурчинського відомо, що з нього утворено бригаду, котра стоїть у резерві на фронті під Ригою. Другою польською військовою організацією в Росії, котра стоїть на боєвм фронті, є „вільні робітничі дружини“, зорганізовані Ст. Войцеховским. Вони ділять ся на полки по 1000 людей у полку; носять мундури, помагають при будові фортифікацій і роблять усякі прислуги на задах. Таких полків є декілька.

Лихом російської армії є дезерція; обраховують число дезертирів на 800.000. Під Києвом утворено окремі кордони, щоб здержати ті товпи, щоб вони не розбігали ся по цілій Росії. Щоб удержати в сякій такій дисципліні сі здеморалізовані товпи, на деннім порядку каранне киями, від 25—100, як за часів Миколи I. Дезертири й виселенці рознесли воєнний переполох по цілій Росії, вводючи в її економічне життя замішанне, а се є карою за страшну й безглузду евакуацію Польщі (ще більше українських земель, від Холмщини почавши, Ред.). Спочатку думало російське правительство використати виселенців для колонізації сибірських пустинь. Тепер усвідомленне й роздраженне виселенців проти Москалів таке велике, що всякі проби задержати сю масу можуть викликати загальні заворушення.

Бібліографія.

Видання Союзу визволення України.

С. Томашівський. Церковний бік української справи. Відень, 1916. Стор. 20. Ціна 30 сот.

Одним з найважніших боків української справи є її церковний бік. Хто хоч трохи мав нагоду познайомити ся з теперішньою західно-європейською політичною літературою про українське питання, нераз стрічав навіть в авторів прихильних до української справи застереженне „але“, як лише заговорило ся про одність віри Українців і Москалів. Вороги українства, Брікнери та їх ідейні ученики (Якобзон), робили й роблять з того одну з найбільших перешкод, аби Україна могла досягнути державну незалежність. Тимчасом науковий огляд української релігійної справи замикає безумовно уста подібним авторам. Такий огляд учить також наше покоління холодно й розумно, зважаючи на час і обставини, ставити ся до української релігійної справи, яка й сьогодні ще не потрібно розділює український народ на два ворожі табори, як робила се цілими століттями. І який

страшний вислід сеї боротьби, свідком Холмщина, свідком ся західна територія України, котру вже стравила Польща, свідком московське лихоліття українського народу.

Се все повинні ми добре мати на увазі в теперішній хвилі, коли релігійну справу треба рішати під кутом українського національного завтра в тісній звязи з можливістю нинішнього дня, в першій мірі рахуючи ся з настроєм українських народніх мас. Тому дуже актуальною є зазначена вище праця проф. Томашівського про сю справу. Відповідаючи вірно історичному перебігові, подиктовала журбою за завтрішній день українського народу й рахуючи ся з окремими обставинами на території австрійської та російської України, — багата думками праця проф. Томашівського повинна знайти ся в руках кожного інтелігента Українця (православного й католика, все одно грецького чи римського обряду). Збиває тут автор поширену фалшиву думку про „одність російської держави й церкви“, представляє українську й московську православну церкву в історії, далі

церковну унію в українських землях, дає погляд на римокатолицьку церкву на українських землях і робить висновки про українські церковні потреби нинішнього часу. Зрештою зміст праці відомий з „Вістника“; у відбитці являється вона в поправніших текстах.

Олександр Скоропис-Йолтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги. Відень, 1916. Стор. 15. Ціна 20 сот.

Се виклад одного з членів президії Союзу визволення України на українським вечері союзу німецьких пособників українських визвольних змагань „Україна“ дня 23 лютого с. р. в Мюнхені в Ваґнерівській залі Баварської гостинниці. Німецький текст надрукований у 8 і 9 чч. „Osteuropäische Zukunft“ п. з. „Самостійна Україна мрією у 1794 р., політичною утопією в 1854 р. й пекучою потребою в 1888 р.“ Під таким самим заголовком у скороченню першої часті друкував ся сей відчит і в „Вістнику“. Брошураю випускаємо повний переклад відчиту в сподіванню, що для легкої форми та важного й цікавого змісту стане пожаданою лектурою для української суспільности.

Орест Кириленко. Українці в Америці. Відень, 1916. Стор. 40. Ціна 50 сот.

Автор — американський Українець, добре відомий на галицькій Україні, схований тут під псевдонімом з причин, викликаних війною. По вступних увагах представляє автор розміщення українських переселенців в Америці, розміри української еміґрації, зайняття еміґрантів і спосіб їх життя. Оповідання про культурні організації українських еміґрантів в Америці розбиває на Злучені Держави (церква, заповогові товариства, шкільні справи, політичне життя, преса) та Канаду (церковні справи, українське шкільництво, політичні проби, преса). Далі розглядає автор головні недостачі української еміґрації до Америки, займається питанням, де краді вигляди для еміґрантів, говорить про асиміляцію й культурні впливи, про відношення заходу до пересічного українського еміґранта та про відношення еміґрантів до рідного краю. Поза популярною брошурою київської „Просвіти“ про Українців в Америці в нас нічого нема, що виповнювало-б сю недостачу української популярної літератури. Тому можна з певністю сказати, що легко та проглядно написана брошура наочного свідка життя українських еміґрантів в Америці знайде охочих читачів серед найширших кругів українського громадянства.

Чужі видання.

Dr. Paul Ostwald. Die Ukraine und die ukrainische Bewegung (Україна й український рух). Kriegshefte aus dem Industriebezirk, Heft 15 (Воєнні шпитки з промислового району, шп. 15). З картою території України. Есен, 1916. Стор. 38. Ціна 80 пфен. (1·20 К.).

Брошура розпадається на таких 8 розділів: 1. Вступ. 2. Простір і населення. 3. Раса й мова. 4. Історія українського народу. 5. Помосковлення України. 6. Національна оборона й українські партії. 7. Господарство й культура. 8. Українці в Австро-Угорщині. У вступі зазначає автор, що війна привела Німців на багато дечого звернути увагу, що до війни видавало ся їм неважним. Тут без сумніву належить питання українського руху. „Україна й Українці се чужі для нас слова, бо ми рідко їх чули давніше або й зовсім їх не чули. Щойно у війні стали вони частіше ударяти об наші уха, а все-ж чи багато з тих, котрі чують тепер єї слова, розуміють властиво добре, що вони означають? Загально вживані карти не зазначають краю з назвою Україна, звичайні підручники дають тільки недостаточне вияснення“. Тому автор пробує поважно ви-

яснити на ширшій підставі, що треба розуміти під Україною й Українцями. Щойно на підставі ясного представлення сеї країни й її людей можна установити значінне й вартість українського руху.

Подajući великість української території (850.000 km²), підносить автор, що від двох століть Українці з великою силою пруть ся на схід яко колонізатори. З бігом часу заселили Харківщину, що має 70% Українців. Дон можна уважати лиш релятивно східною границею України. Над середнім і долішнім бігом перейшли його вже Українці. У великім числі втиснули ся вони в область між Азовським морем, Кавказом і Каспійським морем. Супротив інших націй, які там живуть, здобули Українці навіть релятивну більшість. Число Українців подає автор на 34½ мільонів. Осібні таблиці представляють, як розділені Українці по поодиноких губерніях і який процент виносять мешканці українських губерній по націям.

У третім розділі зачисляє автор Українців на основі наукових дослідів Денікера до адрійської або динарської раси, коли Поляки й Москалі належать до надвислянської раси. На основі праці учених славистів і опінії царської Академії Наук у Петербурзі автор уважає українську мову самостійною мовою.

Розвиток української літературної мови розпочинається з повстанням старої київської держави. Короткому нарисові історії українського народу присвячений четвертий розділ, де підчеркнено, яке лихо приніс Україні 1596 р. „Люблинська унія, котра позбавила Литовців усякої самостійности, зробила також Українців цілковитими підданими Польщі. А наслідки того показали ся незабаром. Українські селяне стали кріпаками, бо Поляки присвоїли собі по можности весь край, а міщанство по містах утратило наслідком гнету свою рухливість і підупало. Біда ще побільшувала ся через вічні боротьби, котрі зводили Українці за Поляків і в обороні польської держави проти Татарів“. Аж 1648 р. Хмельницький увільнив український народ з польської неволі та заснував державу з Львовом, Галлчем і Холмом на заході. Противенство до Польщі склонило Хмельницького до переяславської умови. Одним словом „се помилка уважати українську історію російською. Аж до часу злуки з Росією в 17 стол. переживали Українці цілком окрему історичну долю. Два рази мали вони власну державу: київську й козацьку“. Україна була все в тісній звязі з західно-європейською культурою. Того потатарщення, яке виступає в Москалів, не слідно в Українців. „А могли виказати власну історію се особливо важна риза для самостійного народу. Отже Українці можуть і повинні й під сям оглядом твердити про себе, що вони є окремою нацією“.

Хоч Україна злучила ся з Москвою персональною унією, хоч застерегла для себе в умові власну управу, суд, управу фінансів, власне військо, вибір гетьмана вільними голосами, навіть право вести переговори з чужими державами і т. д., Росія стала відтоді робити усильні заходи, щоб затіснити спорідненне між Українцями й Москалями: школа, церква, уряд, військо, навіть назва „Малорусь“, „Малорос“ служили Москалям оруддем помосковлення Українців. Одначе всі ті драконські міри не затерли української національної свідомости, а на доказ того дає автор коротенький огляд української політичної думки.

Що торкається ся господарства, „Україна має величезне економічне значінне, як під хліборобським, так і під промисловим оглядом!“ Сій справі присвячений найбільший розділ, де зібрані старанно дотичні факти й цифри, зясовані в поодиноких таблицях. Так само щодо промислу. „Тому без сумніву Україна се під кожним оглядом визначний, природними багатствами благословенний край.“ Не диво, що в Росії українські губернії мають найбільшу густоту населення, а се наочно представляє далі відповідна таблиця. „З цифр, які ми навели про господарство українських областей, виходить також величезне значінне України для Росії. Вона є шпихліром царської держави, від України майже зовсім залежний російський промисл. Колиб удало ся дійсно Українцям відірвати

свій рідний край від Росії, була-б се для Росії страта, якої й не заступити. Не лише забрано-б їй дороги до Чорного моря, але й було-б майже по її вільнім від перешкод сполученню з Персією й Перським заливом. Її позбавлено-б головних джерел її економічної сили. Визволення України з російського ярма було-б господарською руїною царської держави. Тому-ж то й боїть ся так дуже російське правительство українського руху та працює всіми силами, щоб не повстав сей народ.“ Тому то й культура українського народу стоїть на низькім ступні, хоч українські пісні, українська народня музика, українська народня штука вказують, який талановитий се народ.

Децо краща доля Українців в Австрії. В 1809 і 1848 рр. показали ся вони Тироляцями Сходу. Все-таки „Поляки дістали в свої руки вплив на управу, на школи, в парламенті, в соймі і т. д., Українців знехтовано“. Ненависть до Поляків опанувала Українців і сю ненависть „використала знов Росія, щоб між австро-угорськими Українцями викликати пропаганду для себе. Росія мала й має ще навіть сьогодні сильний інтерес у тім, аби прилучити до себе східну Галичину й Буковину. В яким напрямі зміряють бажання та сподівання російських Українців, показує стаття в харківському „Снопі“ з червня за 1912 р. „Отже з Австрією й під опікою Австрії нова вільна українська держава, злучена з Австрією персональною унією, се ідеал, котрого Українці сподівають ся від будуччини“. Сей ідеал увійшов також у програму Союзу визволення України, надруковану в льозанськیم журналі „Revue Ukrainienne“ (звідси багато скористав автор), яку саме програму й приводить автор.

Короткість, прозорість і предметовість — отсе прикмети брошури й задля сих прикмет зверне вона увагу західно-європейських читачів на вагу української справи. Дуже гарно віддана на карті етнографічна українська територія в порівнянні з великістю території центральних держав переконує наглядно, якою великою користю була-б для європейської рівноваги українська держава.

Osteuropäische Zukunft, ч. 11. Зміст: др. Карль Леонгард. Як можна помогти німецькому Сходові?; полковник Діст. Пристані й порти у воєнній області балканського півострова. II; др. В. К. Вайс-Бартенштайн. Хліборобська політика Болгарії; др. Евген Левицький. Східне поле бою та східно-європейські народности. II; Записки („Солідарність німецтва з малярством“. Болгарська вистава штуки. Німецькі драматичні вистави на Балкані й на Сході); Вістка з товариства; Гамерлінг як політичний віщун (відомий фальсифікат, приписуваний Робертові Гамерлінгові); Бібліографія.

Osteuropäische Zukunft, ч. 12. Зміст: Марія Амелія Файн Іодін. Епіротське питання; М. В. Майер-Гайденгаген. Торговля й морська плавба Англії; др. Карль Леонгард. Грузинське питання; Фридрих Майнгард. До економічної географії балканського півострова; Е. Шмід. Господарський осередок німецького селянства в Росії. V; Записки (Декілька комерційних указівок про експортну торговлю до Болгарії); Вісти з товариств (Союз наддунайських і балканських країв „Dubvid“. Виклад про Україну в Дюсельдорфі); Бібліографія.

СУЧАСНІ ЛЕГЕНДИ.

(Докінченне).

За Україну!

Ми мали тоді страти! Бо і хтож сподівав ся, що такі „побожні“ люде, як Москалі, з церкви будуть стріляти! В день може буди-б ми завважали, а се було добрим смерком, а до того звідки як звідки, але з церкви дістати вогонь — се нікому й через думку не переходило. Стало ся. Але ми церкву взяли приступом. Ранених Австрійців і Москалів умістили в середині. Засвітили світло, невелике, бо раз не було чим, а що важнійше, не можна, щоб не запримітили, оттак лиш, аби не напотемки давати поміч. Роботи було досить. Не вистарчали санітети; взяли ся й інші до рятунку. А тут ще й бандероль не стало. В кутку лежить може вісімнадцятилітній жовнір. Не давно що прийшов. Дістав кульку в бік. Приступаю, питаю. Зле, — говорить санітет, — кривавить, а нема чим добре перевязати, сорочкою бою ся, бо брудна... Я кинув ся по церкві. Приступаю до вівтаря. На нім вишиваний українськими vzорами рушник.

Взяти? Чи годить ся? Авжеж...

За хвилю перевязано раненого.

Се український рушник, — каже до мене.

Так.

То тут Україна?

Україна.

То мене за Україну ранено, пане поручник?

Так, за Україну. Я гладив його чорний волос, а він усміхав ся. Хотів щось ще говорити. Я не давав. Потрібував спокою...

Дивна ся славянська кров.

Було се в початках великої війни. Битви були не то, що нині! Артилерії було тоді менше, а головню особиста відвага рішала про виграну. Ішов наступ за наступом, а коли довело ся дістати ся до ворожих окопів, — і ті не були такі, як нині, — приходило до дужання. Зручнійший, сильнійший, більш рішений побіджав. Змагання того роду мали — при своїй грозі — щось красне, що потягало. Старі жовніри жалують ще нині за ними. Серед пекельного вогню ворожої

артилерії доводить ся нераз почути: Гей! Гей! На що то нині війна не сходить. Давнійше инакше бувало!

В тім то „золотім віці“ війни визначив ся мій полк особливо в лісах Б. коло місцевости Х. З гордістю згадує кождий учасник сей гарячий бій! Москалі бороли ся завзято, одначе не могли видержати сильного австрійського напору. Одні піддали ся, інші рятували ся втечу, а багато лягло головами. Лиш в однім місці кипів ще завзятий бій. Горетка Москалів борола ся до упалого. На її чолі, як ми опісля довідали ся, штабовий капітан М. Хтось з полку крикнув: узяти його живого! Ми роззброїли його. Вже було запізно. З грудей текла кров, сконав на наших руках. Лишила ся по нім гарна козацька шабля, висаджувана дорогим каміннем з написом, мабуть дарунок котрогось з князів з часів російсько-японської війни, та записник. Дивний його зміст. Картини від часу мобілізації. Стиль, сила слова та зміст його характеризують як найкраще автора. Інтелігентна людина, ніжної душі. Мені не хотіло ся вірити, що автор того дневника боров ся так відважно й видержав доостанка на позиції. Дивна ся славянська кров!

Ми справили гарний похорон, як пристало, а я відписав з його дневника останні рядки. Дата вказувала, що писав їх у дні смерті. Ось вони: „Гремлять гармати, горять села, летить ся кров... Дійсний тартар. Я в резерві. Ось ордонанс. Що приносить? Житте, чи смерть? Кличуть мене. Незабаром і я піду в танець. По що? За що піду бити ся? Думкою лину в свій рідний край... там моя хата... мої рідні... Іду вже... Воже... Воже“...

Козацькі прощання.

Треба признати, що Москалі були майстрами в відвороті. Відворот крили козаки: піхоти було дуже мало. Їм має Росія багато завдячити. Вони вирятували її. Кождий горбок борошили. Декілька машинових карабінів та дві лехкі гармати, от і все. І так на кождім горбку. А коли ми наступом ішли на них, вони на коні та з гарматами полями, манівцями знову на иншу позицію. Жертвою падала піхота,

яку козаки полишали доостанка зі строгими наказами бороти ся до останнього. Із неї мало хто втік. Звичайно були лиш забиті, ранені, інші попадали в полон. Якби Австрійці були мали до діла з самою піхотою! Якби! Сила Росії була-б зломана, а ви нині не читали-б звідомлень военного генерального штабу. Ви читали-б спомини з війни, а державні мужі не числили-б, а важили-б золото з великого военного відшкодування. На тих козаках найгірше вийшли цивільні люде. Може за ніщо не проклинають вони так Росію, як за них. Погана слава, яку вони для Росії зробили, не приносить їй чести. Здасть ся, чи не знали вони, що більш до Галичини не вернуть! Гуляли по галицьких селах досхочу! А може тому, що російські вози з провіантами на легких колесах вивезли ся скоренько! Може, але се не змінє самої річі. Забирали, що могли забрати. Кождий мав якісь папери від „главного командира“ на коні, овес, гроші, корови та всяке рухоме й нерухоме майно. Навіть — як був час — на дівчата. Коли люде не „визнавали ся“ на паперах, ішла в рух нагайка. Се „ultima ratio“ (останній аргумент) козаків. Не помагали плачі, зойки, сльози. Roma (нагайка) locuta, causa finita“ (Сказав Рим і справа скінчена).

Густо часто й хати палили, а все „на приказ“. Але може й люде набрали „практики“. Вони пізнали, що Ахилевою п'ятою козаків є гроші. І торгували ся. За корову стільки, за коня, хату і т. ин. Постійної такси не було. Се залежало від обставин. Нераз лучало ся, що козак бояв ся приходу союзників, брав, що хто дав, нераз сіркою при стрісі підвисшував „таксу“, нераз зі злости, як здалека показали ся гусари або улани, йшов з димом цілий маєток, село густо-часто й життє гарної сільської дівчини чи молодичі . . .

Австрійці приступом узяли російські позиції. Не чекаючи, пішли ми дальше. Здасть ся, що пролім ворожої лінії зробили ми перші, бо коли ми минули неприятельські окопи, на ліво та право вештали ся ще козаки. Побачивши, що лінія переломана, оживило ся темпо їх їзди; один другому, видно, давав знаки. Перед нами на яких тисяч метрів — село. Ідучи в напрямі його, дивлю ся через полевий далеко-вид. Село не спалене, ціле. На краю купа жінок, наче який збір. Чимсь зайняті. Гляджу ліпше: трьох козаків між ними. Я зрозумів. Велів дати пару стрілів у повітре й ми бігцем туди подали ся . . .

Я вгадав. Ми перебили торг козаків, а зискали сльози подяки населення.

„Ми були-б уже радо дали їм гроші, та нема їх у нас. Уже тиждень тому вибрали. А вже хотіли палити. Бога в серці не мають. У самий добрий час ви прийшли, пане, не знаю, що ви за шаржа, якби Бог вас зіслав. Дай, Боже, щоб вас куля не чіпала ся“ . . .

Як зацвітуть квітки.

Над річкою Т. сиділи ми пару день. Звичайно, де природна границя стане поперець, там і більше роботи. Але й сього довершує нинішня военна техніка. Як заїхали союзницькі „ті ліпші“, як почувли ми їх стони: „ой, йой, йой, йой“, — ми дуже любили сю музику, але з союзницьких гармат, — то знали ми, що Москаль „не має права“ довго сидіти. І справді. На третій день горіли вже села, — се найліпший знак відвороту й прощання Москалів, — а ранком на четвертий день ішли ми на приступ. Гармати ще гуділи, замикаючи дорогу ворожим резервам, й ми завдяки їм без великих утрат узяли ворожі окопи. На північ річки Т. земля піскувата, покрита смерековим і сосновим лісом. Лиш тут і там вільха, дуб і ліщина. В лісах озерна, мочари. Хат нема, а де які були, все попалене. Літо. Сонце жарить з гори, а з долини тягне жар з піску. На спочинок нема часу, се війна, а війна се не прохід, а до того ті дороги! Не треба вам казати, які в нас ті так звані „польські“ дороги, але ті ще гірші. Води! так нашла ся-б людина! Де-ж, як тут безмежний і безкрайний пісок. Ідемо дальше. На поляні декілька спалених хат, певно буде й криниця. Но!

Слава-ж тобі, Господи! Не йдемо вже, але підбігаємо, коли видано приказ: не вільно пити! Ми знаємо, чому. Нераз лучало ся, що вода була затроєна. Головно-ж там затроєвали воду, де все спалили, а з людей ніхто не лишив ся. А я був би так напив ся!

Нарешті неспалена хата серед ліса й криниця, а до того ще короткий відпочинок. Жовніри кладуть ся на право й ліво від дороги, а кілька з відрами йде по воду. Хатчина мала, невеличка стодола та хлівець заразом, а перед хатою квітник. У нїм дівчина, здасть ся, внучка, бо господарі вже сиві. Починаю розмову про те, то про се, коли ще Москалі були, чи багато їх було, що говорили, чому подають ся назад і таке инше. Люде не жалують за ними; вони знають ті козацькі прощання, які пожерли стільки людської праці.

А сподівали ся ви нас? — питаю.

Ані нам через голову се не перейшло! Сиду-ж війська вислав наш царь на вашого. Ми гадали, що вже давно по вас. Так писали й оповідали. Тож сподівати ся вас — ми не сподівали ся. Лиш того — тут указує на внучку — все говорило, що прийдете. Полюбила так ваше військо з минулого ще літа. А як квітки садила, все говорила: побачите, бабусю, як зацвітуть, то вони прийдуть. І вивила.

Дай же-ж мені, дівчинко, ті квітки надії, вижидання! — Я до нині їх маю. Заховали ся щасливо. Вони мені до роги. Вони наче символ надії, яку ношу в серці . . .

Др. Володимир Геринович.

Виказ жертв

на полонених Українців:

- а) *пріими*: пані Олена Кульчицька, Перемишль, 12-80 К.
б) *книжками*: Ц. к. Видавництво шкільних книжок у Відні 5 кн.; д. Б. Заклинський 2 ч. часописей; пані Олена Кульчицька, пані Гамчикевичева й Логинська (Жіноча Громада), Перемишль, 2 кн. і 38 бр.

Складаючи щиру подяку за сі жертви, просимо дуже дальших, щедріших, бо просьбам, котрі щоденно дістає Союз від полонених земляків, можемо тільки в дуже малій часті вдоволити.

З сим числом розсилаємо для вигоди передплатників і читачів замовлення на наші видання й чеки почтової щадниці ч. 107.090, котрими просимо вислати передплату на „Вістник“ і „Ukrainische Nachrichten“, як також і належитість за замовлені книжки та жертви на українські національні ціли. Звертаємо увагу, що передплата на „Вістник“ від 1-го мая підвищена.
Адміністрація.

Зміст: Український фронт. — Н. В. Фінляндське питання. II. — Полонений Микола Струмок. „Хахлам“ і „гоже-Малоросам“. — З поезій у. с. с. Юри Шкрумеляка. Гомін Чорногори. Покоси. — Ярема Галайда. В подорожі (з споминів полоненого Українця). — Остап Грицай. Шекспір (1564—1616). — Петро Шекерик-Доників. Січові Стрільці. — Вісти: Кляне з приводу смерті І. Франка. З галерії російських „освободителів“. Свято визволення в Стрию. Російські побойовання перед Румунією. Російська господарка. З білгородського повіту. Перед новими наслідками в Фінляндії. Чи є в Росії конституція? В обороні Кірізіів. З інвазії. Відзначення У. С. С. — Вісти з Росії. — Бібліографія: Видання Союзу визволення України: С. Томашівський. Перковний бік української справи; Ол. Скоропис-Йодтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги; О. Кіриленко. Українці в Америці. Чужі видання: Dr. Paul Ostwald. Die Ukraine und die ukrainische Bewegung. Kriegshefte aus dem Industriebezirk, Heft 15. Osteuropäische Zukunft ч. 11 і 12. — Др. Володимир Геринович. Сучасні легенди: За Україну. Дивна ся славянська кров. Козацькі прощання. Як зацвітуть квітки. — Виказ жертв на полонених Українців.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.
З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.